

нування поселень косенівської локальної групи та генетично пов'язаних з ними селищ типу Кочержинці-Шульгівка. Пізніше цю схему було дещо уточнено в спеціальній розгорнутій статті Сергія Миколайовича. Дослідником з'ясовано напрями розселення трипільських племен Буго-Дніпровського межиріччя, контакти та зв'язки з населенням інших локальних утворень Кукутень-Трипільської спільноти, визначено хронологічні межі існування пам'яток. Усе це є широким підґрунтям для вивчення демографічних, зокрема міграційних, процесів доби енеоліту.

Останніми роками Сергій Миколайович не припиняє активних польових досліджень. Під його керівництвом проводилися розкопки пам'яток Піщана (спільно з Д.К. Черноволем), Ріпниця I, Колодисте II. Написані дослідником розділи по кераміці поселення-гіганта Тальянки є окрасою кількох книг, присвячених

дослідженню цієї пам'ятки в 2001—2008 рр. У 2007 р. вийшла збірка наукових праць відомого вітчизняного археолога О. Кандиби-Ольжича, упорядкована Ю.Я. Рассамакіним та С.М. Рижовим. У ній опубліковано також розлогу статтю Сергія Миколайовича, де обґрунтовано виділення західотрипільської культури, на широкому тлі показано її специфічні особливості, структурні зв'язки складових та місце західотрипільської культури в системі Кукутень-Трипільської спільноти.

Отримані дослідником результати висвітлюють одну з найяскравіших сторінок давньої історії України і є добрим підґрунтям для подальшого її вивчення.

Щиро вітаємо Сергія Миколайовича з 60-річчям. Бажаємо йому міцного здоров'я, щастя, наснаги та реалізації творчих планів.

*О.В. ДЯЧЕНКО, Д.К. ЧЕРНОВОЛ*

---

## НА ПОШАНУ МИХАЙЛА РОЖКА

---

Під таким девізом 4—5 червня 2009 р. відбулася Міжнародна наукова конференція, яку організував Державний історико-культурний заповідник «Тустань». У роботі конференції взяли участь історики, археологи, етнологи, архітектори, природознавці та інші спеціалісти.

Михайло Федорович Рожко народився 4 червня 1939 р. у с. Небилів на Станіславщині (тепер Івано-Франківщина) у селянській родині. Дитячі та юнацькі роки Михайла минули на Гусятинщині (Тернопільська обл.). Після здобуття середньої освіти і професії машиніста баштового крана юнак працював на Донбасі, а згодом — на Львівщині. Вищу освіту М. Рожко здобув у Львівському державному інституті прикладного і декоративного мистецтва на факультеті художньої кераміки. Потім працював викладачем рисунка і скульптури на кафедрі архітектури Львівського сільськогосподарського інституту.

У 1969 р. Михайло вперше відвідав скелі в с. Урич на Сколівщині — руїни замку Тустань —

і зробив їх вивчення справою свого життя. Він самотужки студіював архітектуру, археологію, етнологію, історію та інші дисципліни, необхідні для опрацювання спеціальної методики досліджень наскельної забудови. Багато років М. Рожко проводив обміри руїн фортеці Тустань, створював її графічну реконструкцію, використовуючи свої багатогранні знання та практичний досвід.

З 1978 р. Михайло Рожко розпочав польові археологічні вивчення Тустані — спочатку під керівництвом Л.І. Крушельницької в Урицькому загоні Львівської обласної експедиції (начальник експедиції Л.Г. Мацкевий), а з 1979 р., ставши працівником відділу археології Інституту суспільних наук АН УРСР (тепер Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України), — самостійно.

Результати досліджень вражали масштабністю і новаторством. З'явилися публікації М. Рожка у фахових виданнях. Його доповіді на наукових конференціях викликали жвавий інтерес та цікаві дискусії. М. Рожко став визнаним спеціалістом комплексного міждисциплінарного на-

пряму на стику архітектури, археології та інших наук — наскельної археології. У 1996 р. вийшла його фундаментальна монографія «Тустань — давньоруська наскельна фортеця».

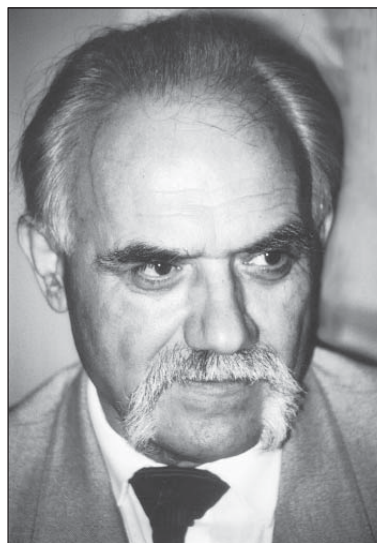
М.Ф. Рожко відомий також як дослідник Карпатської лінії оборони, знавець пам'яток дерев'яного зодчества з наскельною забудовою, відкривач значної кількості археологічних пам'яток на Поділлі та в Передкарпатті.

М.Ф. Рожко відійшов у вічність 2004 р., залишивши пам'ять про себе у вагомому науковому доробку, своїх учнях та послідовниках, у синові Василеві. Останній гідно продовжує батькову справу — Василь Рожко очолює Державний історико-архітектурний заповідник «Тустань» і проводить масштабну роботу із популяризації та вивчення цієї пам'ятки.

Міжнародна наукова конференція на пошану Михайла Рожка відбулась у день його 70-ліття. Вшанувати пам'ять видатного дослідника наскельних пам'яток, археолога, архітектора і громадського діяча зібралось багато науковців із різних міст України, Польщі, США — колеги, друзі, учні, послідовники, учасники археологічних експедицій з вивчення Тустані. Засідання відбувалися у Львівському Будинку вчених.

Відкрив пленарне засідання заступник голови Львівської обласної державної адміністрації, кандидат філософських наук Ігор Держко. Він наголосив на вагомості постаті Михайла Рожка, необхідності продовження започаткованої дослідником справи, важливості заснування і діяльності заповідника «Тустань». На пленарному засіданні Василь Рожко зачитав вітального листа від директора Інституту археології НАН України академіка НАН України Петра Толочка. У привітанні йшлося про високу оцінку праці Михайла Рожка, значущість його науково-дослідницького доробку для української і світової науки. До присутніх звернувся також доктор історичних наук Олександр Ситник. Привітавши учасників від імені Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, а також кафедри археології та історії стародавнього світу Львівського національного університету ім. І. Франка, О. Ситник підкреслив важливість наукового доробку М. Рожка та його вагому роль в археології.

На пленарному засіданні було виголошено п'ять доповідей. Юрій Лукомський (м. Львів) розповів про життєвий і творчий шлях Михайла Рожка. Охарактеризувавши віхи життя і наукової біографії М.Ф. Рожка, доповідач закін-



Михайло Федорович Рожко  
(1939—2004)

чив свій виступ словами: «Я щасливий тим, що у мене був такий Учитель — хороша, талановита Людина, яка випромінювала тепло...».

Доповідь Тараса Романюка (м. Львів) «Архівна спадщина Михайла Рожка» стосувалась аналізу матеріалів з особистого архіву дослідника. М. Рожко залишив багату бібліотеку, картотеки, фото- і картографічні матеріали, понад 25 тис. аркушів рукописних і друкованих текстів.

Роман Миська (м. Львів) у доповіді «Археологічні дослідження Тустані: стан і перспективи» підсумував результати багаторічних досліджень цього об'єкта експедицією під керівництвом М.Ф. Рожка; відзначив важливість уведення в науковий обіг результатів цих досліджень; акцентував увагу на перспективних, на його думку, напрямках робіт.

Цікавою була доповідь професора Марека Кромпеца (м. Краків, Польща) «Про можливості дендрохронологічного датування деревини ялини (*Abies alba*) із Західної України на прикладі досліджень деревини з міста-фортеці Тустань та з алювіальних відкладів р. Великий Лукавець біля Старуні». Доповідач представив результати дендрохронологічного датування деревини з пам'ятки національного значення в с. Старуня та конструкцій фортеці Тустань, що є вагомим внеском у комплексне дослідження цих об'єктів.

Доповідачі Олександр Дишлик та Сергій Марков (м. Київ) виступили з повідомленням «Інноваційні технології для систематизації результатів археологічних досліджень та історичної реконструкції пам'яток наскельного



Пленарне засідання в Актівій залі Будинку вчених

міста-фортеці Тустань». Було представлено попередні результати по створенню електронного архітектурного архіву для фортеці Тустань, а також використані при цьому методи збору даних — наземне лазерне сканування, аерофотозйомка, геодезичні методи (GPS), елементи 3 D-ГІС та ін.

Пленарне засідання завершилося презентаціями двох книжок. В. Рожко представив присутнім книжку «Фортеця. Збірник заповідника «Тустань»: на пошану Михайла Рожка. Кн. 1». В ній представлено статті з історії, краєзнавства, археології, архітектури та етнології, реставрації та збереження культурної спадщини регіону, а також матеріали про Михайла Рожка. Це видання запроектовано як наукова збірка Державного історико-культурного заповідника «Тустань» і рекомендовано до друку Науково-методичною радою цього заповідника. Леонід Тимошенко (м. Дрогобич) презентував колективну монографію «Нариси історії Дрогобича», яка містить статті не тільки історичного профілю, але й інформацію про археологічні пам'ятки міста та його околиць.

Подальші засідання проходили у чотирьох секціях: історичній, археологічній, секції архітектурної археології та секції архітектури, реставрації і збереження культурної спадщини.

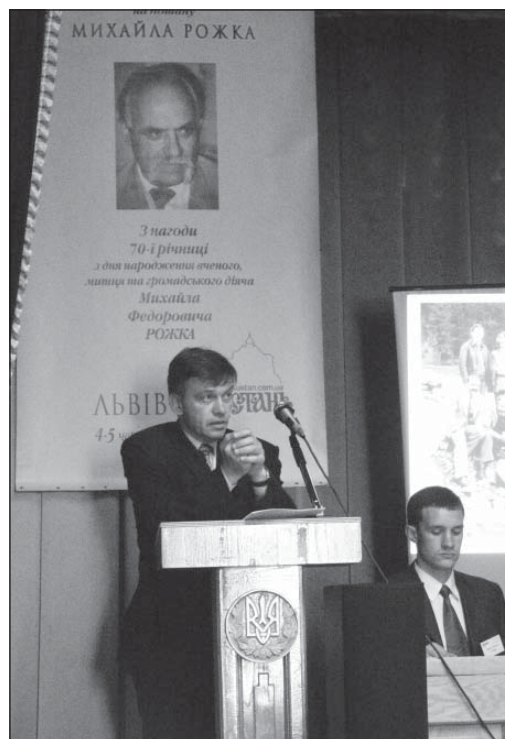
На **секції історії** (голова: д. і. н., проф. Леонтій Войтович) були виголошені такі допові-

ді: *Л. Войтович* (м. Львів) «Кілька зауваг до нової дискусії навколо «Слова о полку Ігоревім»; *Д. Домбровські* (м. Бидгощ, Польща) «Володимир-Дмитро Рюрикович та його стосунки з Данилом Романовичем. Листівка з історичних подій Русі першої половини XIII ст.»; *А. Петрик* (м. Дрогобич) «Політична платформа та рухи галицького боярства за правління Ростиславичів (1084—1199)»; *М. Долинська* (м. Львів) «Сенс терміну «передмістя» для Львова магдебурзького періоду»; *А. Іжевський* (м. Львів) «Лев — герб Львова та Галичини: від символу давньоруськості до українства (за матеріалами сатиричної преси Галичини XIX — початку XX ст.)»; *Л. Тимошенко* (м. Дрогобич) «Опис замку Тустань в Уричі за рукописним путівником «Przewodnik po Drogobyczu i okolicy»; *Б. Лазорак, Т. Лазорак* (м. Дрогобич) «Літній табір Дрогобицької гімназії імені Франца Йосифа в Уричі (1910)»; *В. Менько* (м. Дрогобич) «Село Східниця Дрогобицького району в XVII — 30-х рр. XX ст.».

На **секції археології** (керівники: В. Петегирич та к. і. н. В. Гупало) були виголошені такі доповіді: *Л. Мацкевий, Г. Панахид* (м. Львів) «Роботи Львівської обласної археологічної експедиції Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України у Підгородцях і Уричі 1998 року»; *Л. Мацкевий, Є. Червоний* (м. Львів) «Дослідження у печерно-скельному навісі Прийма VII»; *В. Конопля* (м. Львів) «До питання про укріплені

поселення періоду енеоліту на території України»; *Д. Павлів, В. Петегирич* (м. Львів) «Кургани бойківського Підгір'я»; *В. Ільчишин* (м. Тернопіль) «З історії відкриття та дослідження висоцької культури»; *А. Єрмолін* (м. Керч) «Десять років роботи Керченської рятівної археологічної експедиції»; *В. Ткач* (м. Дубно) «Слов'яно-руське поселення Онішківці-Новаки на Малому Поліссі»; *В. Гупало* (м. Львів) «Ранньосередньовічні могильники Звенигорода»; *В. Савицький, І. Маркус* (м. Луцьк) «Наконецники стріл до лука та арбалета з давньоруського Перемиля (за матеріалами з фондів Волинського краєзнавчого музею)»; *В. Івакін* (м. Київ) «Дружинні поховання давньоруського Києва: проблема релігійної інтерпретації»; *С. Тараненко* (м. Київ) «Могильники давньоруського Подолу Києва в його планувальній структурі»; *М. Сергєєва* (м. Київ) «Деталі озброєння з кістки та рогу з території Південної та Західної Русі»; *А. Баукова* (м. Львів) «Історична топографія середньовічного Корчева за матеріалами рятівних розкопок Керченського історико-археологічного музею»; *С. Терський* (м. Львів) «Хронологія керамічних комплексів XIII–XV ст. з розкопок Львова, Володимира та Луцька»; *Н. Булик* (м. Львів) «Археологія доби романтизму у Східній Галичині».

На **секції архітектурної археології** (голова: к. і. н., директор Центру археології Києва Інституту археології НАН України М. Сагайдак) були виголошені доповіді: *Т. Милян* (м. Львів) «Оборонні споруди у ранньослов'янський час»; *О. Корчинський* (м. Львів) «До питання про типологію оборонних укріплень городищ Верхнього Подністрів'я VIII — початку XIV ст.»; *М. Филипчук* (м. Львів) «Підсумки дослідження оборонних ліній літописного Пліснеська у 2007—2008 роках»; *М. Сагайдак* (м. Київ) «Нові дані про укріплення «міста Ярослава» (за матеріалами археологічних досліджень 1981 і 2001 років)»; *П. Довгань, Н. Стеблій* (м. Львів) «Система оборони літописного Бужська»; *С. Майрчак* (м. Хмельницький) «Городища IX — XIII ст. лівобережжя Середнього Подністрів'я у межах Хмельниччини (загальна характеристика)»; *Я. Погоральський, В. Ляска* (м. Львів) «Ранньосередньовічні житла з Розточчя»; *М. Ягодинська* (м. Тернопіль) «Давньоруські житла Західного Поділля»; *Ю. Лукомський* (м. Львів) «Архітектурно-археологічні дослідження пам'яток монументального будівництва княжого Галича XII—XIII ст.»; *Ю. Діба* (м. Львів) «Будівельна справа Давньої Русі у світлі біблійних настанов»; *В. Петрик* (м. Львів), *А. Петрик* (м. Дрогобич) «Дрого-



Пленарне засідання. Із доповіддю про життєвий і творчий шлях М.Ф. Рожка виступає Ю. Лукомський. Праворуч — син М.Ф. Рожка — Василь Рожко, директор ДІКЗ «Густань»

бицька Жупа (Солеварня) у світлі історичних та архітектурно-археологічних досліджень»; *Р. Берест* (м. Львів) «Розвідкові археологічні дослідження в околицях монастиря смт Підкамін»; *В. Шишак, Н. Войтович, Р. Могилич* (м. Львів) «Археологічні дослідження на вул. Краківській-Вірменській у 2007 р.»; *В. Оприск* (м. Львів) «Археологічні дослідження на вул. Вірменській, 13 у м. Львів».

На **секції архітектури, реставрації та збереження культурної спадщини** (голова: доктор архітектури, проф. М. Бевз) були виголошені доповіді: *М. Бевз* (м. Львів), *Д. Барнет-Гунке, Б. Клімек* (м. Люблін, Польща) «Причини руйнування пам'яткових кам'яних об'єктів (на прикладі Львова, Казімежа-Дольного і Яновця)»; *К. Присяжний* (м. Львів), *О. Байцар-Артеменко* (м. Острог) «Луцька брама в Острозі. Дослідження та спроба реконструкції»; *О. Байцар-Артеменко* (м. Острог) «Ян Ліс — будівничий замку в Клевані»; *І. Бойко* (м. Львів) «Споруди для зберігання сіна та соломи в Українських, Польських і Словацьких Карпатах (XIX — початок XX ст.)»; *А. Мандзій* (м. Морехед, США), *М. Бевз* (м. Львів) «Комплексне дослідження історичного поля битви: методика і досвід міжнародної архітектурно-археологічної експедиції»; *Б. Строць* (м. Тернопіль) «Охорона пам'яток археології: пробле-

ми та перспективи (з досвіду роботи ОАСУ «Подільська археологія»); *Б. Рідуш* (м. Чернівці) «Печерний Скит біля с. Путня (Південна Буковина)»; *Я. Онищук* (м. Львів) «З історії дослідження печер в Підкамені»; *А. Гощицький, Т. Гощицька* (м. Львів) «До питання про християнські скельні та печерні пам'ятки на Сколівщині»; *Ю. Токарський, Ю. Дубик* (м. Львів) «Монументальні пам'ятки Дублян».

Засідання секцій завершувалися **дискусіями**, у яких науковці обговорювали доповіді, обмінювалися думками стосовно різноманітних концепцій і накреслювали плани майбутніх досліджень.

**Виїзне засідання** відбувалося у с. Урич Сколівського р-ну на Львівщині. Були представле-

ні три доповіді та відбулися дві екскурсії. Доповідь «Ландшафтно-просторовий уклад та архітектура с. Урич» зробив *Л. Пархуць* (м. Львів). *Р. Гуцуляк* (м. Київ) доповів про «Концептуальні підходи щодо реставрації та збереження наскельного міста-фортеці Тустань». Директор Державного історико-культурного заповідника «Тустань» *В. Рожко* виголосив доповідь «Три роки діяльності заповідника Тустань: комплексний підхід до збереження та розвитку наскельного міста-фортеці».

Учасники конференції відвідали місто-фортецю Тустань та Музей історії міста, де ознайомилися з історією виникнення і розвитку цієї фортеці, а також з історією дослідження Тустані під керівництвом Михайла Рожка.

---

## ПАМ'ЯТІ ВОЛОДИМИРА МИКОЛАЙОВИЧА ЗОЦЕНКА

---

4 грудня 2009 року на 57-му році раптово пішов з життя Володимир Миколайович Зоценко — науковий співробітник відділу археології Києва Інституту археології НАН України, кандидат історичних наук, доцент Духовної академії УПЦ Київського патріархату, доцент Національного університету Києво-Могилянська академія, за загальним визнанням — провідний фахівець та найактивніший дослідник зв'язків Київської Русі з країнами Північної Європи, автор більше 150-ти наукових праць, зокрема розділів «Давньої історії України».

У своєму Життєпису Володимир Зоценко писав так: «*Народився я у місті Ніжині 2 березня 1953 року. Родина з боку батька, Зоценка Миколи Федоровича, походить з с. Вертіївка, що виникло на землях Ніжинського полку ще на початку XVII ст. Більшість мешканців села мала козацькі прізвиська, як то: Кирпоніс, Мушкетик, Мороз, Січкара, Зосима та інші. При офіційному наданні прізвищ, син козака Зосими (Zotsyma — реєстр був складений польською мовою) отримав прізвище Зоценко, з наголосом на першому складі...»*. Родина матері, Лідії Карлівни (до заміжжя Рей), походить з міста Молочанськ (кол. Гальштатт) Запорізької обл.

Після народження сина Володимира Зоценка Микола Федоровича — випускника Ніжинського педінституту за спеціальністю українська філологія — було направлено на офіцерську службу у складі військ спеціального призначення СРСР. Уже в зрілому віці Володимир, не без співчуття до батька, якого примусили змінити життєвий шлях, пригадував незavidну його долю. Сам же Володимир, скільки себе пам'ятав, виявляв глибинний інтерес до української історії та літератури і не бачив себе інакше як археологом. Уже школярем у Східній Німеччині, куди перевели батька, він захоплюється історичною та археологічною літературою, знайомиться з багатотомною «Історією України-Руси» М. Грушевського. У 1970 р. Володимир вступає на історичний факультет Ніжинського педінституту. Дитяче захоплення поступово переросло в серйозне зацікавлення, він прагне якомога ближче познайомитися з археологічними дослідженнями. У 1970 р. студент Зоценко під керівництвом В.К. Гончарова бере участь у розкопках Старокиївської частини Києва, а з 1971 по 1973 рр. працює землекопом та лаборантом у складі Подільського загону Київської експе-